

FASIHI 102/3

MWONGOZO WA KUSAHIHISHA

1(a) Haya ni maneno ya umu akijizungumzia. Ni wakati alipokutana na hazina anayefanya kazi katika hoteli. Ni baada ya kutoroka kwao baada ya sauna kuuza wanuna wake. (4x1)

(b) Ni msomi – Alisomea uhandisi wa kilimo.

Ni mwenye busara – Aliripoti kupotea kwa ndugu zake.

Ni mwenye upendo – Alitafuta ndugu zake.

Ni mwenye bidii – Alijitahidi masomoni.

Ni mpenda haki – Anatafuta haki kwa ndugu zake.

Ni mwenye utu – Alimsaidia ombaomba mtaani.

(zozote 6x1)

(c) - Ridhaa alichomewa aila yake.

- Mwanaheri na lime walibakwa.

- Subira alidharauliwa na wakwe zake hata akijua.

- Rachel Apondi alipoteza mume wake kwenye vita.

- Vijana kama aliyevalia shati la 'Hitman' wanakosa kazi.

- Dick na mwaliko waliuzwa na sauna.

- Lemi alichomwa na watu kwa kusingiziwa wizi.

- Neema alikosa watoto.

- Lunga kangata aliachwa na Naomi mkewe.

- Kiriri aliachwa na Annete mkewe.

- Zohari alipata mimba na kutupwa na wazazi wake.

- Rehema alipata mimba kutoka kwa Fumba.

- Chandachema alikuwa katika hali ya umaskini baada ya nyanyake kufa.
- Pete alikeketwa na kuozwa kwa nguvu kwa Fungo.
- Kipanga alikuwa amelewa na kupata kulazwa hospitalini.
- Kairu alipatwa na umaskini baada ya babake mzazi kumuacha mamaye.
- Sauna alidhulumiwa kimapenzi na baba wa kambo ambaye ni bwana Maya.
- Ombaomba kama Hazina hawakuwa na makaazi.
- Kimai alisalitiwa na Bwana Tenge aliyefanya uzinifu.
- Selume alitarikiwa kwa kumuunga

2 (i) - Tunu anakuza maudhui ya elimu. Ni Daktari wa sheria.

- Tunu ana msimamo thabiti – Anataka kuolewa na Ngao junior.
- Tunu ni mtetezi wa haki - Alienda kwa majoka wakiwa na Saudi.
- Tunu anaonyesha ulevi unavyoangamiza vijana kama Ngurumo.
- Tunu anaonyesha nafasi ya mwanamke katika jamii.
- Tunu anatumika kuleta ukombozi katika jamii.
- Tunu anaonyesha ushirikiano na sudi ili kukomboa wanasagamoyo.
- Tunu anaonyesha ukosefu wa kazi miongoni mwa vijana walioelimika. (8x1)

(ii) - Soko la chapakazi linafungwa kwa mwezi moja.

- Soko lina uchafu - halijasafishwa.
- Tunu analazimishwa kuolewa na Ngao Junior.
- Tunu anavunjwa mguu.
- Ngurumo anapokufa anazikwa juu ya miili mingine.
- Majoka anadhililisha wanawake kama Tunu na Ahua.
- Wanafunzi wanapewa sumu ya nyoka na kuwa makabeji.
- Majoka anaanzisha kiwanda cha kutengenesha sumu ya nyoka.
- Majoka anamweka ndani Ashua.
- Polisi wanapiga waandamanaji.
- Baadhi ya wanasagamoyo wanapewa vikaratasi vya kutishwa wahame.
- Majoka alitaka kunyakuwa ardhi ya chapakazi ajenge hoteli.

- Majoka alikata miti na kukausha visima.
- Jabali alivawa kwa kupinga utawala wa majoka.
- Walimu na wauguzi wanaongezewa kodi.
- Runinga ya wazalendo inafungwa inabaki runinga ya sauti ya mashujaa.
- Ashua, Saudi na Tunu waliosoma wanakosa ajira.
- Mama Pima anapewa kibali cha kuuza pombe.
- Mama pima anapewa kandarasi ya kupika keki baada ya uhusiano wao na ngurumo. (12 x1)

3(i)Haya ni maneno ya Boza akimwambia Sudi wakiwa sokoni chapakazi. Ni wakati Kenga alikuja kuangalia kama kinyago cha majoka kinachongwa halafu akawapa keki. (4x1)

(ii) - Ni muuaji – Aliua jabali.

- Ni dikteta – Hakusikiliza washauri wake.
- Ana taasubi ya kiume – Alisema mwanamke hawezi kuwa kiongozi.
- Ni fisadi – Anataka kuchukuwa soko la chapa kazi.
- Ni mkware – Anatafuta uhusiano wa kimapenzi na Ashua.
- Ni mwongo - Alisema alisaidia Tunu katika masomo yake.
- Ni katili – Alisema ngurumo azikwe juu ya miili mingine. (zozote 6x10)

(iii) - Alisababisha mauaji ya wapinzani kama Jabali.

- Alitoa hongo kama kumpa sudi likizo ughaibuni ikiwa atatengeneza kinyago.
- Anatumia propaganda / uongo. Anasema wanasagamoyo wanajivunia kuwa na kampuni kubwa ya uzalishaji sumu.
- Alitumia vitisho. Alitoa vijikaratasi vya kutisha kwa akina siti na Hashima.
- Alifunga Runinga ya wazalendo ili isieneza kuhusu maandamano.
- Alitumia tenga-tawala. Alitenganisha Tunu na Sudi walipomtembelea
- Anatumia nguvu/udikteta. Anatoa amri kama ya kufunga soko.
- Aliajiri watu wa ukoo wake ili wajilinde kwa mfano kenga.
- Alitumia sheria vibaya – Aliamrisha Ashua kuwekwa ndani. (zozote 10x1)

(4a)Haya ni maneno ya Samueli matandiko anayejizungumzia.

Yuko ofisini ya mwalimu mkuu. Amekuja kuchukua matokeo ya mtihani. (4x1)

(b) Uzungumzaji nafsi - Samueli anajizungumzia.

Kinaya - Ni Samueli aliyeaibika si mwalimu.

Methali - mdharau biu hubiuka

(3x2)

(c) Ni mwongo - Alimdanganya Nina kuwa ni mwerevu shuleni.

Ni mwoga - Alitaka kutorokea babake.

Hana matumaini - Anataka kujiua.

Hana bidii - Anashindwa na masomo

(2x1)

(d) Babake Samueli anauza mali yake ili asomeshe watoto.

- Babake Samueli anathamini elimu ya Samueli kuliko dada zake kama mwajuma na Bilha.

- Samueli anatembea muda wa kilomita sita ili atafute elimu.

- Samueli anaogopa kuzungumza na babake kuhusu matokeo yake.

- Mwalimu mkuu alimdharau Samueli kwa kumrushia matokeo yake.

- Samueli hakutaka kuonyesha matokeo yake kwa wenzake alipoanguka.

- Samueli hakutia bidii masomoni mwake kwani hata majibu yake si sahihi.

- Samueli alipoanguka mtihani wake alikosa matumaini na kutaka kujiua.

(zozote 8 x 1)

5(a) Haya ni maneno ya msimulizi ambaye ni mashaka anayejizungumzia.

Anakumbuka maisha yake ya awali na waridi. Mawazo haya yako akilini mwake. (4x1)

(b) Kinaya - Alipenda waridi lakini wazazi hawakupenda.

Chuku - Nilimpenda kufa.

Uzungumzi nafsi - Anajizungumzia mwenyewe. (3x2)

(c) Ni maskini - Waridi alimtoroka.

Ni mwenye mapenzi ya dhati - Alipenda waridi.

Mwenye bidii - Alifanya kazi kama mlinzi (2x1)

(d) – Nyumba ya mashaka ni yenye paa la debe linaloingiza mvua .

- Nyumba yake imepakana na choo.
- Aliishi kwa chumba ndani ya nyumba.
- Alikuwa na watoto saba na wavulana waliishi kwa jirani.
- Alifanya kazi duni ya ulinzi katika zuia wizi security(zws)
- Hakuwa na samani ndani ya nyumba yake.
- Waridi alimuacha kwa sababu ya umaskini.
- Wazazi wake walifariki akiwa mchanga.
- Alilewa na Bi, Kidebe aliyekuwa na maumivu.
- Alilazimishwa ndoa na mzee Rubeya.

- Alifanya vijikazi ili kusaidia Bi Kidebe kujikimu. (8x1)

6(a) –Ukali wa jua unaharibu zao.

- Soko la dunia ni mbaya.
- Dini za kudhani zamsonga roho.
- Analimia waroho au wenye pupa. (4x1)

(b) Tashbihi – Katika njia iendayo kondeni

Kama walivyofanya babuze zamani.

Balagha - Kuna jambo gani linamridhisha

Kuna siri inayomliwaza.

Tanakali za sauti – Alichekelea ha ha ha ha ...

Taswira - videge vya anga vinavyotumbuiza

Tashihisi – Nao umande kumbusu miguu.

Msemo - kumkaba koo – kuumiza.

Takriri - Laiti angalijua, laity angalijua. (4x2)

(c) Mkulima (1x1)

(d) Malalamishi/huruma (1x1)

(e) Kuboronga sarufi - Kama mtu aliye na hamu kubwa.

Lahaja - kotama. (2x1)

(f) Kila asubuhi anapita akiwa na jembe akielekea shambani. Kama walivyofanya babu zake.

Ninapomuona huwa ana furaha kama mtu aliye na tamaa kubwa ya kulima na kutokwa na jasho ili apate kujilisha. (4x1)

7(a) Ukawafi

Tathlitha

Ukara (3x1)

(b) Anaonyesha vile mfanyakazi mwenye bidii ambaye anaugua na kushindwa kufanya kazi. (1x2)

(c) Lina mishororo mitatu kila ubeti

Lina beti tano

Kila mshororo umegawa vipande vitatu

Vina vya kati havifanani lakini vya mwisho vinafanana.

Lina silabi hizi 8,4,7 (4x1)

(d) Inkisari – ngeushuruti

Tabdila - Utimile

Kufinyanga lugha - lakini kamwe haiwi. Zozote (2x2)

(e) Magonjwa

Kazi

Bidii

Dhuluma kutoka kwa waajiri. (3x1)

(f) Ningetaka kufika leo lakini mwili una maumivu.

Niweze kufanya kazi lakini mwili unakataa.

Ningependa kuwa mmoja wanaohusika lakini mwili umeshindwa. (4x1)

8(a) Miviga ni sherehe za kitamaduni ambazo hufanywa na jamii yoyote katika kipindi maalum cha mwaka.

(ii) Miviga huandamana na matendo au kanuni Fulani.

Miviga hufuata utaratibu maalum.

Miviga huongozwa na watu mahususi katika jamii.

Miviga huandamana na utoaji mawaidha.

Maleba maalumu huvaliwa na wanaohusika.

Miviga hufanyiwa mahali maalum.

Miviga huenda na wakati maalum.

Huhusisha imani ya dini husika. (8x1)

(B) (i) Ni uhodari wa kutumia lugha kwa ufundi wa kipekee.

(ii) Hutumia lugha kwa njia inayovutia na kushawishi.

Hutumika katika miktadha kama kutoa hotuba kwa jamii.

Hukuza ukakamavu wa kuzungumza hadharani.

Hutumia tamathali za usemi kama vile jazanda.

Ulumbi huwa na urudiaji mwingi wa maneno.

Walumbi hutumia chuku kwa ufanisi.

Mlumbi huelewa utamaduni wa jamii.

Ulumbi hutumika katika shuguli za jamii.

Ulumbi hutumia viziada lugha. (8x1)